

الزامات و اصول جنگ ترکیبی

فتح الله کلاتری^۱ سید حسین حسینی^۲، ابوذر انوری^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۰۵

چکیده

باتوجه به شرایط کنونی نظام بین الملل که در آن مرز میان جنگ و صلح برداشته شده و اکثر کشورها در حال تلاش برای نفوذ در امور سایرین هستند، جنگ ترکیبی سودمندترین، ارزان ترین و زودبازده ترین روش برای نیل به اهداف گسترده است که از طریق ابزارها، راهکنش ها و تجهیزات متنوع انجام می شود. به همین دلیل هدف اصلی این مقاله شناسایی الزامات و اصول جنگ ترکیبی است. روش تحقیق همبستگی و تبیینی و از نوع کاربردی- توسعه ای است. حجم نمونه ۳۵ نفر و روش گردآوری اطلاعات اسنادی و میدانی است. بر اساس یافته های تحقیق جنگ ترکیبی در سه مرحله: آماده سازی، حمله و دفاع از حمله نهایی انجام می شود. متقابلاً سیستم دفاع ترکیبی در سه مرحله: علائم هشدار اولیه، دفاع ترکیبی و بازپایی انجام می شود. این مراحل به صورت درهم تنیده، متناوب و متوالی اجرا می شوند. طبق نتایج تحقیق الزامات جنگ ترکیبی نیازمند رویکردی جامع و چندوجهی برای مقابله مؤثر با راهکنش های متنوعی است که مهاجمان به کار می گیرند. چگونگی بهره گیری از اصول جنگ ترکیبی به مواردی چون نقاط ضعف، ظرفیت های طرف مهاجم در ابعاد مختلف، اهداف خاص طرف مهاجم، شرایط زمانی و جغرافیایی و ادراک طرف مهاجم از جنگ ترکیبی بستگی دارد. الزامات و اصول جنگ ترکیبی هرکدام شامل ۱۰ گزاره راهبردی است.

واژگان کلیدی: جنگ ترکیبی، تهاجم ترکیبی، دفاع ترکیبی، الزامات، اصول.

۱. دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی: نویسنده مسئول fffkalantari@chmail.ir

۲. دانشیار علوم سیاسی دانشگاه جامع امام حسین (ع).

۳. دانشجوی دکترای مدیریت راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی.

مقدمه

نسل نوین جنگ‌ها به مثابه کمرنگ و مخدوش شدن مرز میان سیاست و فرهنگ، غیرنظامیان و جنگجویان، صلح و ستیزه و خشونت در میدان نبرد و مناطق امن تعریف می‌شود. ظهور گروه‌های ملی و قومی و شدت یافتن جهانی شدن به ویژه پیشرفت در حوزه فناوری موجب پایان انحصار دولت-ملت‌ها در استفاده از خشونت شده است. نسل کنونی جنگ‌ها به شیوه‌ای غیرمتمرکز و با هدف اعمال نفوذ و گسترش تروریسم در سرتاسر جهان انجام می‌شود. این نسل از جنگ فقط علیه سربازان انجام نمی‌شود، بلکه ضد غیرنظامیان، رویکردهای سیاسی، ایده‌های مذهبی، باورهای ایدئولوژیک، رسانه‌ها، فعالیت‌های اقتصادی، چارچوب‌های حقوقی، سازمان‌های محلی و بین‌المللی و اذهان مردم به کار گرفته می‌شود (Irfan, ۲۰۱۸: ۹). جنگ ترکیبی با توانایی خود در ایجاد ابهام و انجام عملیات مخفیانه در مناطق خاکستری، درحالی‌که قصد و نقش یک بازیگر را به‌عنوان طرف درگیری پنهان می‌کند (یا به‌طور قابل قبولی انکار می‌کند)، همراه با استفاده محدود از زور تنها به‌عنوان آخرین گام، پتانسیل عظیمی را برای اقدام غافلگیرانه و تهاجمی، حتی در برابر مخالفان برتر از نظر نظامی ارائه می‌دهد. بازیگران ترکیبی با پیروی از یک رویکرد بلندمدت، غیرمستقیم یا پوشیده، با انجام عملیات‌های تهاجمی سریع و غیرمنتظره (عملیات انجام‌شده)، می‌توانند مجموعه‌های جدیدی از شرایط را ایجاد کنند که تغییر و یا مقابله با آن‌ها بدون تلاش بی‌رویه تقریباً غیرممکن است. از این‌رو، قدرت تهاجمی جنگ ترکیبی، مدافع را با چالش خاصی مواجه می‌کند: غافل‌گیر شدن بدون اینکه حتی تشخیص دهد که تحت تهاجم ترکیبی قرار گرفته است تا زمانی که خیلی دیر شده است. چنین غافل‌گیری را می‌توان به‌صورت غیرمستقیم و در حرکت آهسته نیز انجام داد. جنگ ترکیبی به‌طور کلی به نفع کشور مهاجم است، از این‌رو، مقابله با جنگ ترکیبی و موفقیت درازمدت در آن، به نیروها، منابع و تلاش‌های بسیار بیشتری نسبت به عملیات ترکیبی تهاجمی نیاز دارد (Ahronheim, ۲۰۲۲: ۱۱). در برابر این پس‌زمینه و در پرتو ماهیت پویا و چندوجهی جنگ ترکیبی، هدف اصلی رویارویی با این چالش، شناسایی و درک به‌موقع ظواهر در حال تغییر، چنگانه و اغلب مبدل آن و همچنین

الگو منطق راهبردی آن خواهد بود. پاسخ مناسب غیرممکن است مگر اینکه الزامات و اصول جنگ ترکیبی یک بازیگر خاص به‌طور جامع و به‌اندازه کافی شناسایی و درک شود. بر این اساس، علاوه بر اقدامات بلندمدت برای ایجاد تاب‌آوری، توانایی انجام مداوم تحلیل‌های عمیق موقعیت‌های خاص جنگ- درگیری، بازیگران و راهبردهای مرتبط به یک قابلیت کلیدی در مقابله و پاسخگویی به روش‌های ترکیبی جنگ تبدیل خواهد شد. درک جامع از جنگ ترکیبی و آموزش تشخیص متناسب، به‌ویژه برای جلوگیری از تفسیر بیش‌ازحد واکنش، بسیار تعیین کننده است (کلانتری، ۱۴۰۳: ۱۹۸). علی‌رغم کارهای خوبی که در حوزه جنگ ترکیبی شده است اما تا کنون تحقیق جامع و مدونی پیرامون الزامات و اصول جنگ ترکیبی انجام نشده است، چالش اصلی این است که هر الگوی جنگی دارای الزامات و اصول خاص خود می‌باشد، به همین دلیل آنچه که به‌عنوان مسئله اصلی تحقیق ذهن محققین را به خود معطوف نموده این است که شیوه‌ی تهاجم و دفاع در جنگ ترکیبی چگونه است؟ برای تبیین این شیوه ابتدا باید الزامات و اصول جنگ ترکیبی مشخص و تعریف شود. اهمیت این تحقیق تولید مبانی نظری و ادبیات تحقیق در خصوص مراحل و شیوه‌ی جنگ ترکیبی است. ضرورت تحقیق عدم شناسایی ابزارها، روش‌ها، تاکتیک‌ها و تکنیک‌های جنگ ترکیبی است. هدف اصلی تحقیق عبارتست از شناسایی الزامات و اصول جنگ ترکیبی است. اهداف فرعی عبارتند از: الف- شناسایی الزامات جنگ ترکیبی، ب- شناسایی اصول جنگ ترکیبی. سوالات تحقیق متناظر با اهداف می‌باشد. این مقاله اکتشافی بوده و به‌دنبال اثبات متغییر نیست به همین دلیل فرضیه ندارد.

مبانی نظری

پیشینه پژوهش (سابقه پژوهش‌ها و نتایج بدست آمده در داخل و خارج از کشور)

۱- در مقالات انگلیسی موجود، یکی از جامع‌ترین مقالات مربوط به وسیم احمد قریشی^۱ می‌باشد که در مقاله خود تحت عنوان «ظهور جنگ ترکیبی» به بررسی چپستی جنگ ترکیبی و تئوری‌ها و چارچوب‌های رایجی که در خصوص این نوع جنگ وجود دارد پرداخته است. وی در این مقاله پس از بررسی مفهوم جنگ ترکیبی از سه دیدگاه «ناتو»^۲، «فرانک‌هافن»^۳ و «جان مک کوئن»^۴، ضمن توجه به نظریات سایر اندیشمندان و مفاهیم خلق شده توسط آنان در این حوزه، به بررسی مفاهیم کاربردی نظیر انقلاب رنگی و جنگ غیرمتعارف پرداخته و پس از معرفی ابزارهای این نوع از جنگ، به بررسی تحرکات تعدادی از کشورها در این حوزه می‌پردازد. در این پژوهش یافته‌های مهمی همچون غیرقابل پیش بینی و منعطف بودن جنگ ترکیبی، ارکان اصلی این شیوه (انقلاب رنگی و جنگ غیرمتعارف، لیست ابزارهای مورد استفاده در این شیوه و اهداف اصلی آن را ارائه می‌دهد.

۲- یکی از مهم‌ترین مقالات در منابع فارسی که به خوبی به تبیین چپستی جنگ ترکیبی پرداخته، مقاله‌ای تحت عنوان «جنگ ترکیبی در سیستم بین‌المللی پیچیده-آشوبی» است که توسط *فرهاد قاسمی و ایرج اسماعیلی* فرزین به رشته تحریر درآمده است. در این پژوهش مفهوم جنگ و نسل‌های مختلف آن بر مبنای نظریات لیند^۵ بیان گردیده و مورد مقایسه قرار گرفته و انقلاب در شیوه‌های انجام آن بر مبنای نظریات تافلر^۶ تبیین گردیده است. نگارندگان سپس به بررسی مفهوم جنگ ترکیبی پرداخته و ابزارها، صحنه، ماهیت، کنشگران، ساختار و سازمان آن پرداخته و تمایز آن به جنگ مرکب را بیان نموده‌اند. در پایان این پژوهش نیز نظریه پیچیدگی و آشوب و همچنین جنگ‌های نوین ارائه گردیده و دو بحران سوریه و اوکراین بعنوان مصادیق جنگ ترکیبی در این محیط مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

۱. Waseem Ahmad Qureshi

۲. Nato

۳. Frank Hoffman

۴. John McCuen

۵. L.ind

۶. Toffler

۳- مقاله «جنگ ترکیبی روسی» اثر **میسون کلارک**^۱ که در سال ۲۰۲۰ به رشته تحریر در آمده، به بررسی جنگ ترکیبی در مدل روسی می‌پردازد. این مقاله که به دنبال درک تهدیدات استراتژی ترکیبی روسیه علیه آمریکا و منافع آن می‌باشد، ضمن بررسی نظریات اندیشمندان روسی در خصوص جنگ ترکیبی و درک این کشور از جنگ آینده و تهدیدات ترکیبی، به تعاریف مربوط به جنگ ترکیبی و ویژگی‌های آن پرداخته و به بررسی تلاش‌های کرملین و ارتش آن در زمینه جنگ ترکیبی می‌پردازد.

۴- در میان منابع فارسی نیز **علیرضا ثمودی پيله ورد** در مقاله خود تحت عنوان «جنگ ترکیبی روسیه در کشورهای اروپایی؛ چرایی و چگونگی» این مقاله که به دنبال کشف اهداف، روش‌ها و ابزارهای روسیه در جنگ ترکیبی علیه اروپا می‌باشد، ضمن مفهوم‌شناسی جنگ ترکیبی، به جایگاه آن در سیاست خارجی روسیه پرداخته و پس از تبیین آن، ۸ مورد از مهم‌ترین ابزارهای مورد استفاده روسیه در جنگ ترکیبی علیه اروپا نظیر انرژی، حمایت از جدایی طلبی، ابزار دینی، اطلاعات جعلی، حمله سایبری، رسانه، تروریسم و ابزار سیاسی را تشریح نموده است.

۵- در خصوص الگوی جنگ ترکیبی چین یک مطلب نزدیک به موضوع در منابع انگلیسی وجود دارد که توسط **ینگ یولین**^۲ به رشته تحریر درآمده است. لین در این نوشته که تحت عنوان «جنگ ترکیبی چین و تایوان» به چاپ رسیده، ضمن اشاره به اهمیت این موضوع برای ارتش آزادی بخش خلق و حکومت چین، از ابزارهایی نظیر اخبار جعلی و جنگ دیجیتال بعنوان مهم‌ترین ابزارهای چین علیه تایوان نام برده است.

۶- در خصوص الگوی جنگ ترکیبی رژیم صهیونیستی، در منابع فارسی و حتی انگلیسی، مطلب قابل توجهی مشاهده نگردید. با این حال دکتر **منجری سینگ**^۳ در مطلب خود تحت عنوان «نیاز مادر اختراع است؛ تکامل جنگ ترکیبی رژیم صهیونیستی» به طور مختصر به

۱. Mason Clark

۲. Ying Yu Lin

۳. Manjari Singh

دلایل و مصادیق تمایل گردش رژیم صهیونیستی به سمت جنگ ترکیبی علیه دشمنانش پرداخته و نقش سازمان امنیتی این رژیم را نقشی پررنگ در این استراتژی بیان کرده است. نقاط اشتراک پژوهش با تحقیقات قبلی عبارتست از تبیین چیستی، چرایی، چگونگی، ویژگی‌ها و مولفه‌های جنگ ترکیبی است. نقاط افتراق پژوهش با تحقیقات قبلی عبارتست از بررسی کلی موضوعات مرتبط با جنگ ترکیبی و الگوهای مختلف در برابر جنگ ترکیبی ارائه نموده‌اند. نوآوری این تحقیق پرداختن به گزاره‌های اصلی جنگ ترکیبی که لازم و مبتنی بر اندیشه خبرگان و کارشناسان جنگ ترکیبی است.

اصول جنگ: قواعد مسلم و مبانی اساسی است که در طرح‌ریزی، هدایت و اجرای عملیات نظامی بر جریان جنگ حاکم بوده و به کارگیری صحیح و به جای آنها امکان موفقیت نبرد را افزایش می‌دهد. اصول جنگ عبارتند از: هدف، آفند، تمرکز قوا، صرفه جویی قوا، مانور، وحدت فرماندهی، تأمین، غافلگیری، سادگی (حسنلو، ۱۳۹۶: ۱۶۴).

جنگ ترکیبی: «کولین و ریچبورن» معتقدند جنگ ترکیبی، استفاده هم‌زمان از چندین ابزار قدرت، با پیامدهای اجتماعی گسترده به منظور دستیابی به اهداف همه جانبه و با حمله به نقاط ضعف دشمن است. همچنین آنها جنگ ترکیبی را دارای پنج شاخص (ابزار و بعد) می‌دانند که به گونه‌ای ترکیبی و متناسب با بستر و آسیب‌پذیری دشمن، اولویت‌بندی متفاوتی خواهند داشت (Cullen and Reichborn, ۲۰۱۷: ۹).

ناتو در تعریف خود از جنگ ترکیبی، آن را جنگی می‌داند که در آن طیف وسیعی از اقدامات آشکار و پنهان نظامی، شبه نظامی و غیرنظامی در یک طراحی بسیار یکپارچه به کار گرفته می‌شود و کشور مهاجم سعی می‌کند با ترکیب عملیات جنبشی با تلاش خرابکارانه بر سیاستگذاران تأثیرگذار و تصمیم گیرندگان کلیدی کشور هدف تأثیر بگذارد. این سازمان یکی از ویژگی‌های این نوع جنگ را مخفیانه بودن آن می‌داند. (Cruceu, ۲۰۲۲: ۷)

ابزارهای جنگ ترکیبی: ترکیب ابزارهای سخت و نرم، مهم‌ترین ضرورت جنگ ترکیبی در میدان نبرد می‌باشد، فلذا در شناسایی ابزارهای مورد استفاده در جنگ ترکیبی، بررسی مفهوم قدرت سخت و قدرت نرم و ابزارهای آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این میان،

قدرت سخت و ابزارهای آن به سبب قدمت بیشتر در میادین نبرد در ابتدا مورد بررسی قرار می‌گیرند. ابزارهای جنگ ترکیبی شامل طیف وسیعی از موارد است که ترکیبی از قدرت نرم و قدرت سخت را شامل می‌شود. فهرست ابزارهای جنگ ترکیبی شامل استفاده از تبلیغات، رسانه‌های داخلی و بین‌المللی، رسانه‌های اجتماعی، اخبار جعلی، درز راهبردی، تأمین مالی سازمان‌ها، احزاب سیاسی، اعتراضات، الیگارش‌ها، ادیان، جنگ سایبری و ابزارهای سایبری، اهرم‌های اقتصادی، نیروهای نیابتی، بازیگران غیردولتی، جنگ خاموش، سازمان‌های شبه نظامی و جنگ نامتقارن می‌باشد. این ابزارها نقاط ضعف و آسیب‌پذیر کشور هدف را برای دستیابی به اهداف معین هدف قرار می‌دهند (Treverton et al, ۲۰۱۸: ۸-۹).

علاوه بر آن، تاکتیک‌های نامنظم (شورش، آشوب، نیروهای نیابتی و بازیگران غیردولتی)، تروریسم (خشونت غیرقابل پیش‌بینی)، فعالیت‌های مجرمانه (مانند قاچاق اسلحه، مواد مخدر، استفاده از باندهای خانگی و سایر موارد غیرقانونی)، ابزارهای سیاسی (دیپلماسی)، ابزارهای اقتصادی (وام، تحریم و نابودی یک اقتصاد)، ابزار امنیتی (تبلیغ، اطلاعات نادرست، اطلاعات لو رفته و عملیات امنیتی) و ابزارهای اجتماعی از دیگر ابزارهای جنگ ترکیبی می‌باشند (Tienhoven, ۲۰۱۶: ۱۸-۲۱).

مراحل تهاجم ترکیبی: جنگ ترکیبی در سه مرحله: آماده‌سازی، حمله و دفاع از حمله نهایی انجام می‌شود. این مراحل به‌صورت درهم‌تنیده، متناوب و متوالی اجرا می‌شوند، به همین دلیل همپوشانی باهم دارند.

۱- مرحله آماده‌سازی: این مرحله، موقعیت‌ها و تصمیم‌های اتخاذ شده قبل از حمله واقعی را به‌منظور ایمن‌سازی محیط مناسب برای انجام حمله اصلی در برمی‌گیرد. این مرحله گستره بسیار وسیعی دارد، از آماده‌سازی نیروی نظامی، اقتصادی و بخش خصوصی تا کسب اختیارات سیاسی کافی، انجام بازی‌های دیپلماتیک، اتخاذ گام‌ها و موقعیت‌ها در سیاست داخلی به‌منظور آماده‌سازی جامعه و جلب حمایت آن تا کنترل رسانه‌ها و فضای مجازی. اقدامات مرتبط با این مرحله بسیار مهم است، زیرا حاوی علائم هشداردهنده بسیار مهمی

است که ج.ا.ایران اگر می‌خواهد با موفقیت با تهدیدات ترکیبی آمریکا مبارزه کند، باید آن‌ها را تشخیص دهد.

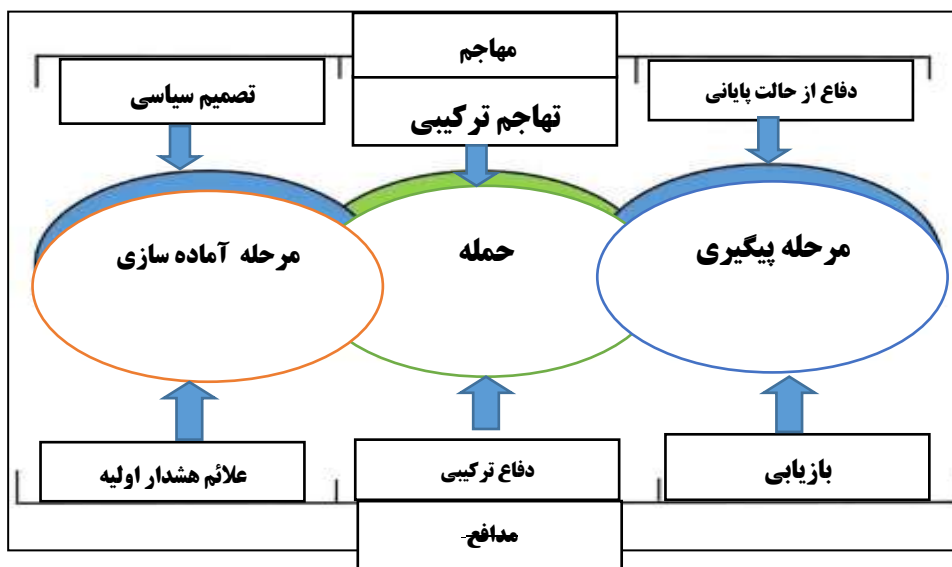
۲- مرحله حمله: مرحله حمله ممکن است به‌طرز شگفت‌آوری کوتاه‌تر از مرحله آماده‌سازی یا حتی کوتاه‌ترین مرحله از سه مرحله باشد. این مرحله شامل ترکیب منتخبی از جنبه‌های حمله نظامی و غیرنظامی موجود و شناخته شده است؛ بنابراین معمولاً شامل عملیات نظامی، واحدهای شبه‌نظامی یا عملیات‌ها و پشتیبانی واحدهای شورشی، گام‌های سیاسی و دیپلماتیک، تهدیدات تروریستی و سایبری با حمایت از گروه‌های داخلی است که اغلب با پخش رسانه‌ها و اطلاعات تنظیم‌شده یا سایر موارد دلخواه تأمین می‌شود. یکی دیگر از پیش‌شرط‌های بسیار مهم برای حمله ترکیبی، حضور در داخل است. در برخی موارد، تعیین اینکه حمله یا جنگ واقعی از کجا شروع می‌شود، بسیار دشوار است.

۳- دفاع از حالت پایانی: مرحله پیگیری باهدف اطمینان از تکمیل اهداف مأموریت است و اغلب مجدداً شامل مجموعه‌ای از گام‌های سیاسی، دیپلماتیک و نظامی در پاسخ به وضعیت فعلی است. این مرحله پس از خود حمله رخ می‌دهد و از این‌رو شناسایی درگیری یک‌بار دیگر دشوار است زیرا این یک جنگ علنی نیست بلکه بیشتر شبیه یک بازی شطرنج دیپلماتیک است که مسیر پیروزی را باز می‌کند (Johann, ۱۹:۲۰۱۹).

مراحل دفاع ترکیبی: سیستم دفاعی جامع و ترکیبی در مقابل جنگ ترکیبی در سه مرحله: علائم هشدار اولیه، دفاع ترکیبی و بازیابی انجام شود.

۱- علائم هشدار اولیه: این یک گام بسیار مهم دفاعی است زیرا شناسایی زودهنگام می‌تواند منجر به جلوگیری از حمله واقعی بیشتر، خسارات و تلفات و یا حداقل به حداقل رساندن دامنه آن‌ها شود. تشخیص زودهنگام برای تقویت دفاع ترکیب و آماده‌سازی زیرساخت‌های بحران مفید است. (کمال‌زارع، ۱۴۰۳: ۲۵۳).

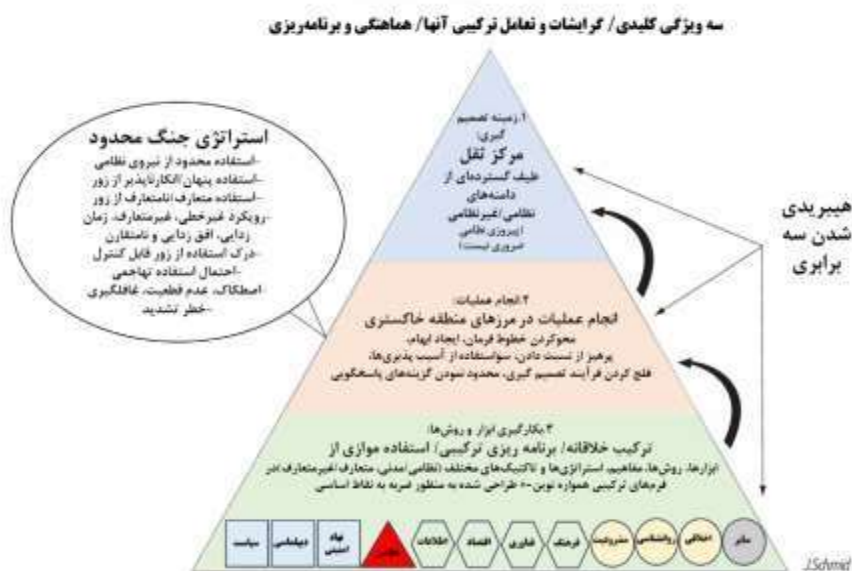
- ۲- **دفاع ترکیبی:** در طول حمله و فاز دفاع ترکیبی، باید ترکیب کافی از جنبه‌های دفاعی را به عنوان پاسخ به حمله به کار گیرد. این‌ها تا حد زیادی غیرقابل پیش‌بینی هستند و نیاز به تطبیق با راهکنش‌های اصلی حمله دارند.
- ۳- **بازیابی:** پس از حمله و دفاع، نیاز به زمان بهبودی وجود دارد تا بتوان مؤلفه‌های نظامی، اقتصادی و سایر جنبه‌های آسیب دیده خود را بازسازی کند.

شکل ۱: مراحل تهاجم و دفاع ترکیبی

با توجه به پیچیدگی حملات ترکیبی، مؤثرترین راه برای مقابله با تهدیدات ترکیبی از طریق سیستم دفاعی ترکیبی جامع است که همزمان در سطح ملی و فراملی عمل می‌کند. برای ساختن سیستم جامع دفاعی موفق، رعایت موارد یاد شده الزامی است: پیشگیری، اطلاعات، آگاهی محیطی، ارزیابی ریسک، آمادگی، تاب‌آوری، برنامه‌ریزی، آموزش و اراده سیاسی. هدف رویکرد جامع به کارگیری ترکیب پیچیده‌ای از ابزارها است که شامل هماهنگی دیپلماسی، تعامل سیاسی، کمک‌های بشردوستانه، فشارهای اجتماعی، توسعه اقتصادی، استفاده هوشمندانه از رسانه‌ها و نیروی نظامی است، از این‌رو حوزه‌های سیاسی، نظامی و غیرنظامی را

شامل می‌شود و همه جنبه‌ها برای مقابله مؤثر با تهدیدات ترکیبی موردنیاز هستند (Jitka, ۲۰۲۳: ۲۳). مدل سیستم جامع دفاعی ترکیبی دارای سه ویژگی کلیدی طبق شکل زیر است.

شکل ۲: مدل مفهومی سیستم جامع دفاع ترکیبی

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از نوع کاربردی- توسعه‌ای بوده و مورد استفاده بخش دولت و نیروهای مسلح است و از طرفی به علت سیالیت محیط و تنوع راهکنش ابزار و روش‌های جنگ ترکیبی قابل توسعه می‌باشد. روش تحقیق همبستگی و تبیینی است، قلمرو تحقیق از نظر زمانی، پس از اغتشاشات سال ۱۴۰۱ شمسی تا سال ۱۴۰۷ است. از نظر مکانی، شامل کل جهان است.

جامعه آماری این تحقیق از صاحب نظران و کارشناسان کشوری و لشکری که حداقل دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد بوده و سه سال به عنوان مدیر در بخش های دولتی و لشکری انجام وظیفه کرده باشند. تعداد جامعه نمونه ۳۵ نفر می باشد. چون جامعه آماری کمتر از ۱۰۰ نفر است، نمونه گیری به صورت تمام شمار و ۳۵ نفر است. اطلاعات این تحقیق از دو روش میدانی و اسنادی گردآوری و از طریق نرم افزار SPSS تحلیل شده است. در روش میدانی، پرسشنامه ای تنظیم شد که ۲۰ پرسش بسته (۱۰ پرسش الزامات و ۱۰ پرسش اصول جنگ ترکیبی) آن از طریق آزمون تی و فاصله اطمینان ۹۵ درصدی در قالب طیف لیکرت در پنج سطح طبقه بندی و تحلیل کمی شده است. با توجه به اینکه اختلاف بین نتایج پرسشنامه و جلسه خبرگی کمتر از ۸ است تمام مؤلفه ها و عوامل به دست آمده دارای روایی و پایایی لازم می باشند.

تجزیه و تحلیل داده ها و یافته های تحقیق

برای تجزیه و تحلیل الزامات و اصول جنگ ترکیبی مولفه ها با دو میانگین (میانگین نتایج پرسشنامه و میانگین نظر خبرگان) با استفاده از طیف لیکرت محاسبه شده است. میانگین ۱ (اهمیت خیلی کم)، ۲ (اهمیت کم)، ۳ (اهمیت متوسط)، ۴ (اهمیت زیاد) و ۵ (اهمیت خیلی زیاد) مورد سنجش قرار گرفته اند. میانگین اول بر مبنای نظر ۳۵ پرسشنامه بوده و میانگین دوم پس از استخراج و بررسی، میزان اهمیت هر کدام از آنها توسط پژوهشگر بر مبنای ادبیات تحقیق، اسناد مرتبط با جنگ ترکیبی، و همچنین بر اساس نتیجه جلسه خبرگی با ۵ نفر از صاحب نظران پیرامون جنگ ترکیبی طبق مدل لیکرت در ۵ سطح وزن دهی گردیده است. محقق ابتدا کلیه مفاهیم مرتبط با الزامات و اصول جنگ ترکیبی را استخراج نموده و طی یک پرسشنامه سوالات را به ۳۵ نفر از کارشناسان جنگ ترکیبی داده و میانگین نظر آنها به عنوان نتایج پرسشنامه در جداول مربوطه درج گردیده است، به منظور اعتبارسنجی نتایج حاصله جلسه ی خبرگی با حضور ۶ نفر از صاحب نظران برگزار گردیده و نتایج پرسشنامه مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. گفتنی است ۶ نفر خبره از بین ۳۵ نفر حجم نمونه انتخاب شده اند. بر این اساس جداول این بخش دارای دو میانگین می باشد، یکی منتج از

پرسشنامه و دومی منتج از جلسه خبرگی است. در تمام عوامل تفاوت نتایج پرسشنامه و با نتایج جلسه خبرگی کمتر از ۰.۷ بوده است، با توجه به اینکه اختلاف بین نتایج پرسشنامه و جلسه خبرگی کمتر از ۰.۷ است تمام مولفه‌ها و عوامل به‌دست آمده دارای روایی و پایایی لازم می‌باشند. در نمودارهای زیر مقایسه تطبیقی بین نتایج پرسشنامه و جلسه خبرگی قابل ملاحظه می‌باشد.

الف- تجزیه و تحلیل سوال فرعی اول الزامات جنگ ترکیبی: جنگ ترکیبی در دنیای امروز به دلایل بسیاری بر جنگ به شیوه متعارف و سنتی ترجیح داده می‌شود که مهم‌ترین این دلایل بالا رفتن هزینه جنگ متعارف (به دلیل امکان وقوع جنگ هسته‌ای و هزینه زایی توسط سازمان‌های بین‌المللی) و توسعه فناوری خصوصاً در حوزه‌های ارتباطی و امنیتی می‌باشند. الزامات جنگ ترکیبی نیازمند رویکردی جامع و چندوجهی برای مقابله مؤثر با راهکنش‌های متنوعی است که مهاجمان به کار می‌گیرند. برخی از الزامات کلیدی جنگ ترکیبی عبارت‌اند از:

۱- آگاهی وضعیتی: ایجاد درک عمیق از تهدیدات ترکیبی پیش روی کشور، ازجمله نظارت و تجزیه و تحلیل فعالیت‌ها در حوزه‌های متعدد مانند سایبری، اطلاعات و جنگ‌های غیرمتعارف. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت خیلی‌زیادی در تبیین الزامات انجام جنگ ترکیبی داشته اما دارای بیشترین حد تأکید در موارد موردبررسی نمی‌باشد فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۵ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۴.۸ یعنی خیلی‌زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۰.۲ است.

۲- مداومت عملیاتی و تاب‌آوری: ایجاد مداومت در تمام مؤلفه‌های قدرت ملی و زیرساخت‌ها و نهادهای حیاتی و جامعه برای مقاومت در برابر حملات ترکیبی و بازیابی آن. تاب‌آور بودن در پاسخ به تهدیدات در حال تحول بسیار مهم است. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین الزامات انجام جنگ ترکیبی

داشته اما دارای بیشترین حد تأکید در موارد موردبررسی نمی‌باشد فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۳.۹ یعنی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۱.۱ است.

۳- دفاع در عرصه‌های چندگانه: اجرای یک استراتژی دفاعی چند عرصه‌ای که به تهدیدات در زمین، دریا، هوا، فضای سایبری و فضای اطلاعاتی رسیدگی می‌پردازد. هماهنگی تلاش‌ها در حوزه‌های مختلف برای دفاع مؤثر ضروری است. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین الزامات انجام جنگ ترکیبی داشته اما دارای بیشترین حد تأکید در موارد موردبررسی نمی‌باشد فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۳.۸ یعنی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۲.۲ است.

۴- یکپارچه‌سازی تلاش‌های نظامی و غیرنظامی: همکاری نزدیک بین ارتش، اطلاعات، نیروی انتظامی، سازمان‌های دولتی و نهادهای بخش خصوصی برای به اشتراک گذاشتن اطلاعات، منابع و هماهنگی پاسخ‌ها به تهدیدات ترکیبی. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین الزامات انجام جنگ ترکیبی داشته اما دارای بیشترین حد تأکید در موارد موردبررسی نمی‌باشد فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۳.۹ یعنی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۱.۱ است.

۵- اطلاعات تهدید ترکیبی: توسعه قابلیت‌های اطلاعاتی قوی برای شناسایی، تجزیه و تحلیل و مقابله مؤثر با تهدیدات ترکیبی. این شامل جمع‌آوری اطلاعات در مورد راهکنش‌ها، فن‌ها و رویه‌های دشمن است. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین الزامات انجام جنگ ترکیبی داشته اما دارای بیشترین حد تأکید در موارد موردبررسی نمی‌باشد فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۴.۲ یعنی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۲.۲ است.

۶- مقابله با اطلاعات نادرست و نفوذ: توسعه قابلیت‌هایی برای مقابله با اطلاعات نادرست، تبلیغات و عملیات نفوذ باهدف تضعیف اعتماد و اطمینان عمومی. این می‌تواند شامل ارتباطات راهبردی، برنامه‌های سواد رسانه‌ای و ابتکارات بررسی واقعیت باشد. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت خیلی در تبیین الزامات انجام جنگ ترکیبی داشته اما دارای بیشترین حد تأکید در موارد موردبررسی نمی‌باشد فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۴.۱ یعنی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۱.۱ است.

۷- دفاع و انعطاف سایبری: تقویت اقدامات امنیت سایبری برای محافظت از زیرساخت‌های حیاتی، شبکه‌های دولتی و نهادهای بخش خصوصی در برابر حملات سایبری. این شامل افزایش قابلیت‌های واکنش به حادثه و مکانیسم‌های اشتراک‌گذاری اطلاعات است. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت خیلی‌زیاد در تبیین الزامات انجام جنگ ترکیبی داشته اما دارای بیشترین حد تأکید در موارد موردبررسی نمی‌باشد فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۵ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۴.۷ یعنی خیلی‌زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۰.۳ است.

۸- ایجاد اتحاد و ائتلاف: تقویت همکاری و اتحاد بین‌المللی برای به اشتراک گذاشتن اطلاعات، منابع و بهترین شیوه‌ها در مقابله با تهدیدات ترکیبی. ایجاد مشارکت‌های قوی با کشورها و سازمان‌های همفکر می‌تواند قابلیت‌های دفاع جمعی را افزایش دهد. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین الزامات انجام جنگ ترکیبی داشته اما دارای بیشترین حد تأکید در موارد موردبررسی نمی‌باشد فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۳.۹ یعنی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۱.۱ است.

۹- چارچوب‌های حقوقی و خط‌مشی: توسعه چارچوب‌های حقوقی و سیاستی که امکان پاسخ مؤثر به تهدیدات ترکیبی را در عین حفظ ارزش‌های دموکراتیک، حقوق بشر و

حاکمیت قانون فراهم می کند. این شامل به روز رسانی قوانین و مقررات برای مقابله با تهدیدات نوظهور در فضای سایبری و عملیات اطلاعاتی است. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین الزامات انجام جنگ ترکیبی داشته اما دارای بیشترین حد تأکید در موارد مورد بررسی نمی باشد فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۴.۱ یعنی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۱. است.

۱۰- آموزش و ظرفیت سازی: سرمایه گذاری در آموزش و ظرفیت سازی برای کارکنان نظامی، مجری قانون و غیرنظامی برای ارتقای مهارت های آنها در مقابله با تهدیدات ترکیبی. این شامل انجام تمرین ها و شبیه سازی ها برای آزمایش قابلیت های پاسخگویی و بهبود هماهنگی بین ذینفعان مختلف است. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین الزامات انجام جنگ ترکیبی داشته اما دارای بیشترین حد تأکید در موارد مورد بررسی نمی باشد فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۳.۲ یعنی متوسط به بالا است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۸. است.

پس از استخراج و بررسی مهم ترین مؤلفه ها در تعریف چرایی جنگ ترکیبی و تعیین میزان اهمیت هر کدام از آنها بر مبنای نظر خبرگان و حجم نمونه (نتایج پرسشنامه)، در نهایت میانگین اعداد حاصل از پرسشنامه ها با نتایج حاصل از ارزیابی خبرگان مورد مقایسه قرار گرفته است.

همان طور که مشاهده می شود، در جدول زیر تعداد آرای حجم نمونه (پرسشنامه) و خبرگان در خصوص میزان اهمیت هر کدام از مؤلفه ها در تعریف الزامات جنگ ترکیبی، به تفکیک گزینه ها درج گردیده و سپس میانگین امتیاز هر کدام از مؤلفه ها و سپس وزن هر کدام مشخص گردیده است. ستون بعدی مربوط به میزان انحراف معیار هر کدام از مؤلفه ها است که اعداد ناچیز به دست آمده نشان از پراکندگی کم نظرات خبرگان و اجماع حداکثری بر روی

اعداد حاصله دارد که همین امر نشان می‌دهد میانگین به‌دست‌آمده از نظرات خبرگان در این حوزه، می‌تواند مؤلفه مناسبی برای مقایسه و سنجش میزان اعتبار نتایج حاصله باشد.

ردیف	الزامات جنگ ترکیبی	نتایج پرسشنامه	وزن	انحراف معیار	نتایج خبرگی
۱	آگاهی وضعیتی	۴۸	۰.۱۲۲	۰.۳۹	۵
۲	مداومت عملیاتی و تاب‌آوری	۳۹	۰.۰۹۷	۰.۹	۴
۳	دفاع در عرصه‌های چندگانه	۳۸	۰.۰۹۲	۰.۷۲	۴
۴	یکپارچه‌سازی تلاش‌های نظامی و غیرنظامی	۳۹	۰.۰۹۷	۰.۷۴	۴
۵	اطلاعات تهدید ترکیبی	۴۲	۰.۱۰۵	۰.۷	۴
۶	مقابله با اطلاعات نادرست و نفوذ	۴۱	۰.۱۰۲	۰.۷	۴
۷	دفاع و انعطاف سایبری	۴۷	۰.۱۱۵	۰.۴۸	۵
۸	ایجاد اتحاد و ائتلاف	۳۹	۰.۰۹۷	۱.۰۱	۴
۹	چارچوب‌های حقوقی و خط‌مشی	۴۱	۰.۱۰۲	۰.۸۳	۴
۱۰	آموزش و ظرفیت‌سازی	۳۲	۰.۰۸	۱.۰۱	۴

جدول- ۱: مؤلفه‌های مرتبط با الزامات جنگ ترکیبی

ب- تجزیه و تحلیل سوال فرعی دوم: اصول جنگ ترکیبی: جنگ ترکیبی از ابزارها، نیروها، راهکنش‌ها، بسترها و بازیگران متعدد و متنوعی برخوردار بوده و همین امر دامنه نامحدودی از چگونگی‌ها را در مقابل‌اندیشمندان قرار می‌دهد که بسته به هر بازیگر و شرایط زمانی خاص، می‌تواند منحصربه‌فرد باشد. به‌طورکلی می‌توان گفت چگونگی بهره‌گیری از شیوه ترکیبی به مواردی چون نقاط ضعف و قدرت دو طرف، ظرفیت‌های طرف مهاجم در ابعاد مختلف جنگ ترکیبی (سیاسی، نظامی، اقتصادی، امنیتی، فرهنگی- اجتماعی، رسانه‌ای و

سایبری)، اهداف خاص طرف مهاجم، شرایط زمانی و جغرافیایی و ادراک طرف مهاجم از جنگ ترکیبی بستگی دارد. پس از بررسی الزامات جنگ ترکیبی، یکی دیگر از مهم‌ترین موارد، تبیین اصول جنگ ترکیبی است. اصول کلیدی جنگ ترکیبی عبارت‌اند از:

۱- ابهام راهبرد یک و انکار عملیاتی: جنگ ترکیبی از طریق سردرگمی و ایجاد شک و تردید با استفاده از روش‌های مبهم است که شناسایی واضح مهاجم یا حملات را دشوار می‌کند. این به متجاوز اجازه می‌دهد تا قابلیت انکار پذیری اقدامات عملیاتی را حفظ کند و از تلافی مستقیم اجتناب کند. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت خیلی‌زیادی در تبیین اصول انجام جنگ ترکیبی داشته است، فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۵ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۴.۸ یعنی خیلی‌زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۲. است.

۲- ترکیب راهکنش‌های متعارف و غیرمتعارف: جنگ ترکیبی راهکنش‌های نظامی متعارف را با روش‌های غیرمتعارف مانند جنگ سایبری، عملیات اطلاعاتی و براندازی سیاسی ترکیب می‌کند. این ترکیب راهکنش‌ها میدان نبرد پیچیده و پویا را ایجاد می‌کند. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین اصول انجام جنگ ترکیبی داشته است، فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۳.۸ یعنی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۲. است.

۳- ترکیب همزمان ظرفیت‌ها: ترکیب ظرفیت‌های فراملی و ملی مثل اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، نظامی، فضای مجازی و استفاده هم‌زمان از معاند، مخالف، دانشجو، صنوف و اقشار مختلف در داخل و خارج. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین اصول انجام جنگ ترکیبی داشته است، فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۳.۸ یعنی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۲. است.

۴- عملیات چند دامنه: جنگ ترکیبی در چندین حوزه از جمله زمین، دریا، هوا، فضای سایبری و فضای اطلاعاتی عمل می کند. این امر مستلزم رویکردی جامع برای دفاع و پاسخ است. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین اصول انجام جنگ ترکیبی داشته است، فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۳.۸ یعنی خیلی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۲.۲ است.

۵- استفاده از نیروهای نیابتی و بازیگران غیردولتی: جنگ ترکیبی اغلب شامل استفاده از نیروهای نیابتی، شبه نظامیان و بازیگران غیردولتی برای انجام حملات یا بی ثبات کردن یک کشور هدف است. این به متجاوز اجازه می دهد تا فاصله و انکار قابل قبول را حفظ کند. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین اصول انجام جنگ ترکیبی داشته است، فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۴.۲ یعنی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۲.۲ است.

۶- جنگ اطلاعاتی و شناختی: جنگ ترکیبی تأکید زیادی بر جنگ اطلاعاتی، تغییر محاسبات ذهن، مهندسی افکار عمومی، تغییر باور، تغییر رفتار و نهایتاً تصمیم گیری بر اساس خواست دشمن و تضعیف مشروعیت دولت هدف است. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین اصول انجام جنگ ترکیبی داشته است، فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۴.۱ یعنی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۱.۱ است.

۷- انطباق سریع و انعطاف پذیری: جنگ ترکیبی با توانایی آن در سازگاری سریع با شرایط در حال تغییر و بهره برداری از آسیب پذیری در دفاع حریف مشخص می شود. این نیاز به چابکی، انطباق، انعطاف پذیری و تمایل به نوآوری دارد. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت خیلی زیادی در تبیین اصول انجام جنگ ترکیبی داشته است، فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۵ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج

پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۴.۷ یعنی خیلی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۳ است.

۸- بهره‌برداری از راهکنش‌های منطقه خاکستری: جنگ ترکیبی در «منطقه خاکستری» بین صلح و جنگ، با استفاده از راهکنش‌هایی که از تعاریف سنتی درگیری‌های مسلحانه فاصله دارد، اما همچنان تأثیر قابل توجهی بر امنیت و ثبات کشور هدف دارد، عمل می‌کند. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین اصول انجام جنگ ترکیبی داشته است، فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۴.۲ یعنی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۲ است.

۹- صبر راهبردی و دیدگاه بلندمدت: جنگ ترکیبی اغلب یک استراتژی بلندمدت است که هدف آن دستیابی به اهداف راهبردی در طول زمان است. این نیاز به صبر، پشتکار و تمایل به شرکت در مبارزات طولانی نفوذ و اخلاص دارد. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین اصول انجام جنگ ترکیبی داشته است، فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۴.۱ یعنی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۲ است.

۱۰- ناهمسانی: پیامدهای استفاده از روش‌های ناهمسان و نامتداول مهمتر از روش‌های معمولی و همسان است. این اجزا به‌طور معمول شامل فناوری‌های نظامی و غیرنظامی ناهمسان است. این ظرفیت‌های ترکیبی یک امتیاز ناهمسان را برای نیروی ترکیبی ایجاد می‌کنند. این مؤلفه مطابق با نظر خبرگان و اسناد بررسی شده، دارای اهمیت زیادی در تبیین اصول انجام جنگ ترکیبی داشته است، فلذا در مدل لیکرت ارزش آن برابر با عدد ۴ در نظر گرفته شده اما بر اساس نتایج پرسشنامه اهمیت این مؤلفه ۳.۸ یعنی زیاد است. میزان اختلاف بین نظر خبرگان با پرسشنامه ۲ است.

ردیف	اصول جنگ ترکیبی	نتایج پرشنامه	وزن	انحراف معیار	نتایج خبرگی
۱	ابهام راهبردی و انکار عملیاتی	۴.۸	۰.۱۲۲	۰.۳۹	۵
۲	ترکیب راهکنش‌های متعارف و غیرمتعارف	۳.۸	۰.۰۹۷	۰.۹	۴
۳	ترکیب هم‌زمان ظرفیت‌ها	۳.۸	۰.۰۹۲	۰.۷۲	۴
۴	عملیات چند دامنه	۳.۷	۰.۰۹۷	۰.۷۴	۴
۵	استفاده از نیروهای نیابتی و بازیگران غیردولتی	۴.۲	۰.۱۰۵	۰.۷	۴
۶	جنگ اطلاعاتی و شناختی	۴.۱	۰.۱۰۲	۰.۷	۴
۷	انطباق سریع و انعطاف‌پذیری	۴.۷	۰.۱۱۵	۰.۴۸	۵
۸	بهره‌برداری از راهکنش‌های منطقه خاکستری	۴.۲	۰.۰۹۷	۱.۰۱	۴
۹	صبر راهبردی و دیدگاه بلندمدت	۴.۱	۰.۱۰۲	۰.۸۳	۴
۱۰	ناهمسانی	۳.۸	۰.۰۸۰	۱.۰۱	۴

جدول- ۲: اصول جنگ ترکیبی

نتیجه‌گیری

جنگ ترکیبی بیش از آن که به دنبال آسیب عینی و آشکار باشد، اهدافی چون افکار و اذهان را مورد هجوم قرار داده و به جای کشتن و نابودسازی نیروهای مقابل، به دنبال ایجاد گمراهی و سو استفاده از آنان در جهت اهداف و منافع خود می‌باشد. در این شیوه جنگی، دیگر نیروی نظامی نقش اصلی را ایفا نمی‌کند و استفاده از تمامی ابزارها به صورت همزمان و هماهنگ، امری اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. گرچه مفهوم دقیق جنگ ترکیبی همچنان مورد اختلاف اکثر

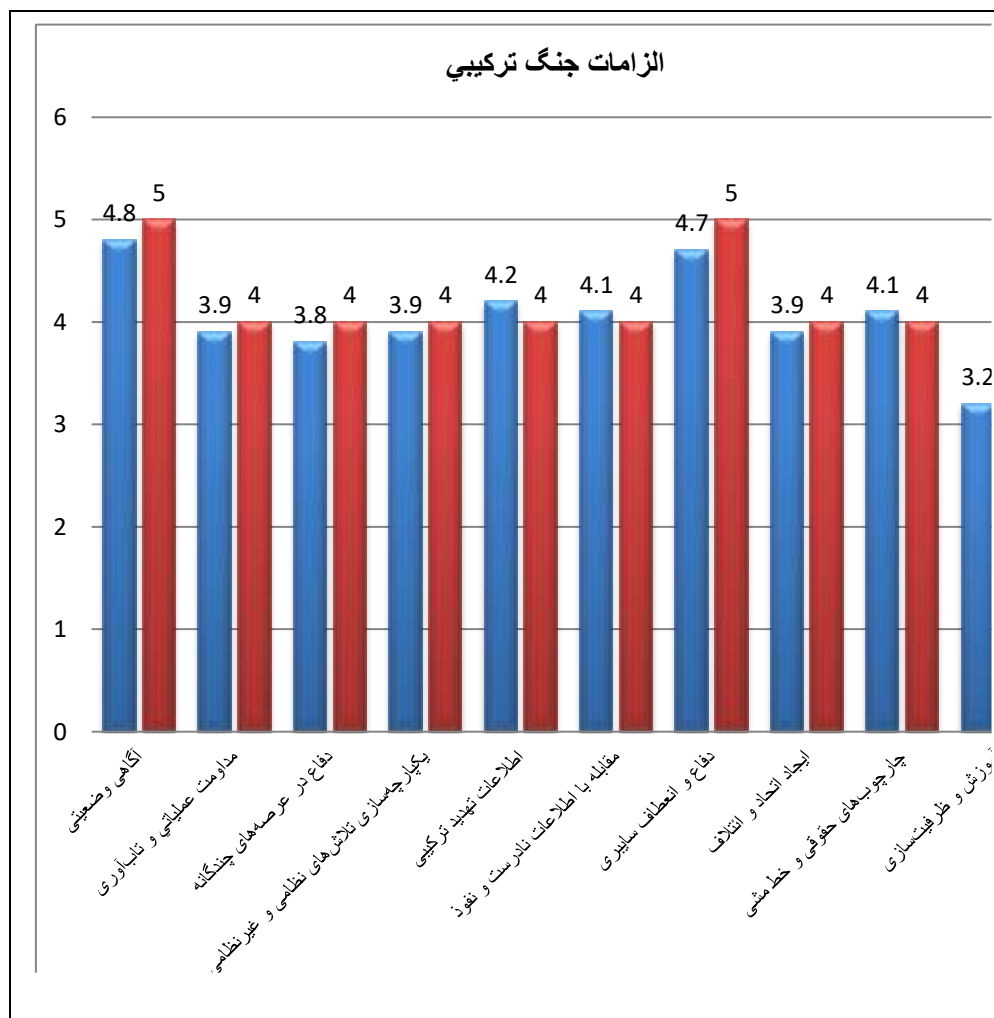
اندیشمندان بوده و اجماع قطعی بر روی الزامات و اصول آن وجود ندارد اما می‌توان جنگ ترکیبی را شیوه‌ای چندبعدی، آمیخته و مبهم دانست که دارای تنوع ابزار و تاکتیک بوده، طیف وسیعی از بازیگران را شامل شده و اهداف نوینی را دنبال می‌کند. به همین دلیل شناخت الزامات و اصول جنگ ترکیبی نخستین گام در بازشناسی تهدیدهای بالقوه و بالفعل و چاره‌اندیشی برای مقابله با آن‌هاست.

۱- پاسخ سوال فرعی اول: الزامات جنگ ترکیبی

بر اساس تجزیه و تحلیل به عمل آمده مهمترین گزاره‌های راهبردی مرتبط با الزامات جنگ ترکیبی عبارتند از:

آگاهی وضعیتی، مداومت عملیاتی و تاب‌آوری، دفاع در عرصه‌های چندگانه، یکپارچه‌سازی تلاش‌های نظامی و غیرنظامی، اطلاعات تهدید ترکیبی، مقابله با اطلاعات نادرست و نفوذ، دفاع و انعطاف سایبری، ایجاد اتحاد و ائتلاف، چارچوب‌های حقوقی و خط‌مشی، آموزش و ظرفیت‌سازی.

نمودار زیر به مقایسه میانگین اعداد حاصل از نظرات خبرگان و حجم نمونه (نتایج پرسشنامه) پرداخته و میزان اهمیت هر مؤلفه در تعریف الزامات جنگ ترکیبی بر همین مبنا را مشخص می‌کند. میانگین‌های حاصله، نتایج تقسیم مجموع نظرات خبرگان و حجم نمونه در خصوص هر مؤلفه، است. همچنین همان‌طور که در نمودار شماره ۱ مشخص است، با دقت در اعداد به‌دست‌آمده از پاسخ خبرگان و حجم نمونه به پرسشنامه، می‌توان دریافت میانگین میزان اهمیت تمام مؤلفه‌ها در تعریف الزامات جنگ ترکیبی، بالاتر از ۳ (میزان اهمیت متوسط) بوده و تمام مؤلفه‌های به دست آمده از این تحقیق، از منظر خبرگان دارای اهمیت بالایی در تعریف الزامات جنگ ترکیبی بوده و از اعتبار لازم برخوردار می‌باشند.

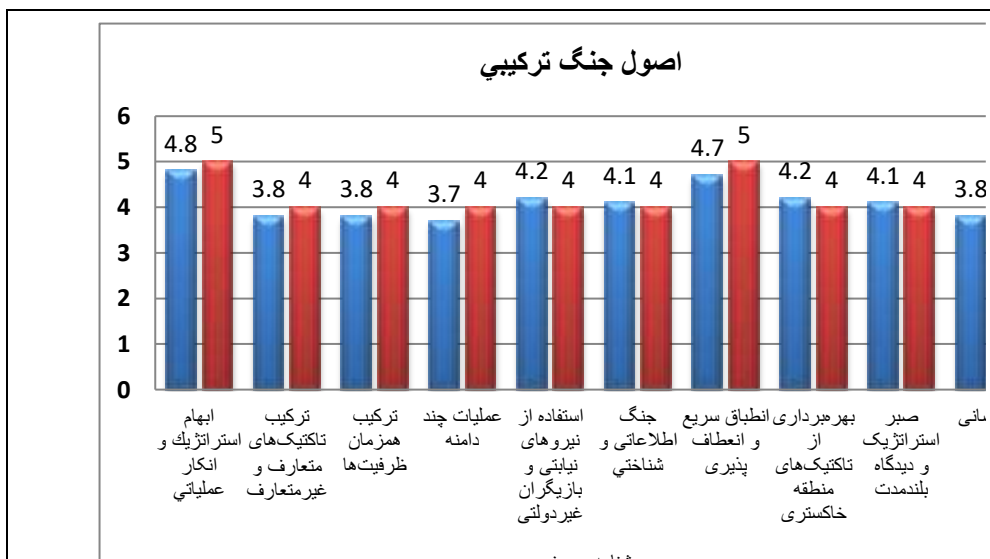
نمودار - ۱: مقایسه میانگین نظرات خبرگان با نتایج حاصله (الزامات جنگ ترکیبی)

۲- پاسخ سوال فرعی دوم: اصول جنگ ترکیبی

بر اساس تجزیه و تحلیل به عمل آمده مهمترین گزاره‌های راهبردی مرتبط با اصل جنگ ترکیبی عبارتند از:

ابهام راهبردی و انکار عملیاتی، ترکیب راهکنش‌های متعارف و غیرمتعارف، ترکیب هم‌زمان ظرفیت‌ها، عملیات چند دامنه، استفاده از نیروهای نیابتی و بازیگران غیردولتی، جنگ

اطلاعاتی و شناختی، انطباق سریع و انعطاف‌پذیری، بهره‌برداری از راهکشن‌های منطقه خاکستری، صبر راهبردی و دیدگاه بلندمدت، ناهمسانی. نمودار زیر به مقایسه میانگین اعداد حاصل از نظرات خبرگان و حجم نمونه (نتایج پرسشنامه) پرداخته و میزان اهمیت هر مؤلفه در تعریف اصول جنگ ترکیبی بر همین مبنا را مشخص می‌کند. میانگین‌های حاصله، نتایج تقسیم مجموع نظرات خبرگان و حجم نمونه در خصوص هر مؤلفه، است. همچنین همان‌طور که در نمودار شماره- ۱ مشخص است، با دقت در اعداد به‌دست‌آمده از پاسخ خبرگان و حجم نمونه به پرسشنامه، می‌توان دریافت میانگین میزان اهمیت تمام مؤلفه‌ها در تعریف اصول جنگ ترکیبی، بالاتر از ۳ (میزان اهمیت متوسط) بوده و تمام مؤلفه‌های به دست آمده از این تحقیق، از منظر خبرگان دارای اهمیت بالایی در تعریف چرایی جنگ ترکیبی بوده و از اعتبار لازم برخوردار می‌باشند.

نمودار- ۲: مقایسه میانگین نظرات خبرگان با نتایج حاصله (اصول جنگ ترکیبی)

پیشنهاد

۱. تربیت و آموزش متخصصان زبده در حوزه جنگ ترکیبی، متناسب با نیازهای حال و آینده در این عرصه.
۲. تدوین و گنجاندن مبانی اولیه جنگ ترکیبی در چارت آموزشی کشور به صورت آکادمیک و عمومی در راستای افزایش آگاهی و انعطاف پذیری جامعه.
۳. مدرن سازی نیروی نظامی و افزایش آگاهی و انعطاف نیروهای مسلح در برابر تهدیدات ترکیبی.
۴. تشکیل قرارگاه ملی جنگ ترکیبی متشکل از نمایندگان کشوری و لشکری به منظور پایش و پوشش تهدیدهای ترکیبی.

منابع

- حسنلو، خسرو، (۱۳۹۶)، اصول جنگ در عصر ناهمگونی‌ها، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، شماره ۷۰، ۱۷۸-۱۵۱.
- ثمودی پيله ورد، علیرضا. (۱۳۹۹). جنگ ترکیبی روسیه در کشورهای اروپایی؛ چرایی و چگونگی. فصلنامه مطالعات راهبردی. ۸۹. ۱۷۳-۲۰۳.
- قاسمی، فرهاد و اسماعیلی فرزین، ایرج. (۱۳۹۶). جنگ ترکیبی در سیستم بین‌المللی پیچیده-آشوبی. فصلنامه مدیریت نظامی. ۲(۱۷). ۵۲-۹۲.
- کلانتری، فتح‌الله، (۱۴۰۳)، پروژه واکاوی جنگ ترکیبی آمریکا علیه ج.ا.ایران و راهبردهای مقابله با آن، تهران، پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس.
- کمال زارع، حسین، (۱۴۰۳)، رساله مقایسه قابلیت‌ها و اولویت‌های کشورهای آمریکا، روسیه، چین و رژیم صهیونیستی در جنگ ترکیبی و ارائه مهم‌ترین الزامات مقابله ج.ا.ایران با تهدیدات ترکیبی، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- Ahronheim, Anna. (۲۰۲۲). "Defense exports in (۲۰۲۱) reach ۲۰-year high with \$۱۱.۲b in sales". The Jerusalem Post. ۱۳ April (۲۰۲۲).
- Crucecu, V, (۲۰۲۲) , On contemporary warfare: short review of specific concepts. Land Forces Academy Review.
- Johann Schmid,(۲۰۱۹), The hybrid Face of warfare hn the ۲۱ st century, manpoulustus.
- Jitka Richteroval,(۲۰۲۳), nato & hybrid threats, prague student summit.
- Irfan, Ilsa (۲۰۱۸) Hybrid Warfare: Escalation in Europe

